

Niko Kapetanić
Put dr. Ante Starčevića 5,
Kupari, Mlini,
HR – 20207

UDK: 272-526(497.584)“15”

Pregledni rad / Review

Patena iz crkve sv. Đurđa u Popovićima

U radu se objavljuje patena koja je pripadala liturgijskom inventaru crkve sv. Đurđa u Popovićima.

Ključne riječi: Konavle, crkva sv. Đurđa, patena.

| 219

Paten from the Church of St. George in Popovići

This work presents a paten that was part of the liturgical inventory of the Church of St. George.

Key words: Konavle, Church of St. George, paten.

Sl. 1. Crkva sv. Đurđa s neposrednim okolišem
Fig. 1 Church of St. George and its immediate surroundings

U općini Konavle u crkvi sv. Đurđa u Popovićima pronađena je patena s urezanim godinom nastanka, 1523. Patena je bila u liturgijskoj funkciji sve do početka Domovinskog rata 1991. godine, dok se danas čuva u kasi bratstva sv. Đurđa iz Popovića.¹

Crkva sv. Đurđa (*San Georgio*) nastala je na ostacima kasnoantičke utvrde izgrađene na dominantnoj i obrambeno povoljnoj uzvisini iznad sela Popovići (sl. 1). Crkva koja je svoj današnji oblik dobila u 18. stoljeću, poznata je iz povijesnih izvora, a od 1383. godine zajedno s njom spominje se i istoimeno naselje Sveti Đurađ.² Dokumenti iz 1419. godine potvrđuju da je u Svetom Đurđu u Konavlima boravio i Radin, *presbyter slavus*, koji je pak bio sudionik nekog nastalog spora.³ Zasjedanjem

A paten with the engraved year of its creation, i.e. 1523, was found in the Church of St. George in the village of Popovići, located in the municipality of Konavle. The paten was in liturgical use until the beginning of the Homeland War in 1991. Today, it is kept in the treasury of the Brotherhood of St. George in Popovići.¹

The Church of St. George (*San Georgio*) was built on the remains of a late ancient fortress, situated on a dominant, defensible and strategically favourable elevation above the village of Popovići (Fig. 1). The church received its present form in the 18th century and has been known from historical sources, while the eponymous settlement of Sveti Đurađ has been mentioned alongside said church since 1383.² Documents from 1419 confirm that a *presbyter slavus* named Radin, who was involved in a dispute, also resided in Sveti Đurađ in Konav-

¹ Na ovim podacima zahvaljujem Ivu Bancu iz Popovića.

² Vukmanović 1980, str. 363.

³ Najstariji spomen (arhi)prezbitera nalazi se u darovnici Devesija, gospodara Konavala i Žrnovnice, iz 1164.

¹ I thank Ivo Banac from Popovići for providing this information.

² Vukmanović 1980, p. 363.

senata 8. kolovoza 1419. godine donesena je odluka da se svećeniku Radinu, kojeg se ovaj put naziva *presbyter de Canali*, prizna sve što pripada Crkvi konavoskoj, čije je središte bilo upravo u Svetom Đurđu.⁴ Poznat je vjerojatno i sam Radinov nasljednik prezbiter Nikša, posljednji put spomenut 1435. godine.⁵ Crkva sv. Đurđa, za koju se vezuje pronađena patena, izravno se spominje i u dubrovačkom katastru 1423. godine (*Libro Rosso*, f. 312v). Danas se uokolo crkve još uvijek nalazi veći broj ćiriličnih natpisa, i to nastalih do 1426. godine i uspostave dubrovačke vlasti u Konavlima.⁶

Nakon stjecana Konavala (1419. – 1426.), kada se pristupilo osnivanju crkvenih župa, postaje jasnija i crkvena organizacija. Osnivaju se prve tri župe, i to u Cavtatu, Grudi⁷ i Pločicama. Popovići sa crkvom sv. Đurđa tada postaju dio župe Gruda i ostaju u njezinom sastavu sve do 1584. godine, kada se pridružuju novoosnovanoj župi Pridvorje (*Parochia Sopra Palazzo*) pod kojom zatim ostaju do 1738. godine.⁸ Od 1746. godine pa sve do danas crkva sv. Đurđa opet je dio župe Gruda, a Popovići čine posebnu kapelaniju unutar nje.⁹

U svom liturgijskom inventaru crkva sv. Đurđa imala je i patenu, odnosno malu okruglu pliticu kojom svećenik pokriva kalež ili na koju odlaže hostiju. Riječ je o pateni od pozlaćenog srebra, promjera 16,5 cm, s promjerom unutrašnjeg kruga od 10 cm, dok joj širina vanjskog oboda iznosi 3, 25 cm (sl. 2). Na obodu patene nalazi se u krug urezan Kristov monogram IHS, ispod kojeg stoji godina nastanka, 1523. (sl. 3). Moguće je da se unutar monograma nalazila i punca, ali nije sasvim jasno o čemu je riječ. Jednako tako, nasuprot monogramu, također na obodu patene, nalazi se teško čitljiv i plitko urezan natpis od kojeg se prepoznaje nekoliko početnih slova.

le.³ During its assembly on 8th August 1419, the senate made a decision to acknowledge all possessions of the Konavle Church, which was centred in Sveti Đurađ, to priest Radin, who was referred to as *presbyter de Canali* at that time.⁴ Radin's own successor is also probably known, the presbyter Nikša, who was last mentioned in 1435.⁵ The Dubrovnik cadastral records of 1423 (*Libro Rosso*, f. 312v) directly mention the Church of St. George, which is associated with the discovered paten. Today, there are still a large number of Cyrillic inscriptions around the church, which date back to the time before 1426 and the establishment of Dubrovnik's authority in Konavle.⁶

After acquiring Konavle (1419–1426), when the establishment of parishes began, the church organization became also more precise. The first three parishes were founded in Cavtat, Gruda⁷ and Pločice. Popovići, with the Church of St. George, then became part of the parish of Gruda and remained within it until 1584, when it was integrated into the newly established parish of Pridvorje (*Parochia Sopra Palazzo*). It remained within this parish until 1738.⁸ Since 1746, the Church of St. George has been part of the parish of Gruda again, with Popovići being a separate chaplaincy within it.⁹

The liturgical inventory of the Church of St. George included a paten or small disc respectively, used by the priest to cover the chalice or on which the host is placed. It is a paten made of gilded silver, with a diameter of 16.5 cm, and an inner circle diameter of 10 cm, while the width of its outer rim is 3.25 cm (Fig. 2). On the rim of the paten, there is an IHS Christogram engraved in a circle, below which is the year of its creation, namely 1523 (Fig. 3). There was possibly also a hallmark inside the

godine. Tada je među svjedocima naveden Dražilo, arhiprezbiter Konavala (*Dražilo archipresbiter de Canalo*) (*Zibaldoni*).

⁴ Grujić 1926, str. 116.

⁵ Grujić 1926, str. 118.

⁶ Kapetanić, Žagar 2023, str. 34-35.

⁷ Župa u Grudi postoji i prije 1526. godine, jer se te godine spominje njezin župnik, svećenik Petar Radojević (*paroch ecclesie contrate Canalis in Dersoievichi* (danas: Gruda) (*Div. Not.* sv. 99, f. 64; Kapetanić 2011, str. 52).

⁸ Foretić 1984, str. 15.

⁹ Kapetanić, Vekarić 1995, str. 21-34.

³ The oldest mention of an (arch)presbyter is found in the deed of donation of Devesija, the lord of Konavle and Žrnovnica, from the year 1164. Among the witnesses listed at that time is Dražilo, the archpresbyter of Konavle (*Dražilo archipresbiter de Canalo*) (*Zibaldoni*).

⁴ Grujić 1926, p. 116.

⁵ Grujić 1926, p. 118.

⁶ Kapetanić-Žagar 2023, pp. 34-35.

⁷ The parish in Gruda has existed even before 1526, as its parish priest, Father Petar Radojević, is mentioned at that time (*paroch ecclesie contrate Canalis in Dersoievichi* (today: Gruda) (*Div. Not.* Vol. 99, f. 64; Kapetanić 2011, p. 52).

⁸ Foretić 1984, p. 15.

⁹ Kapetanić, Vekarić 1995, pp. 21-34.

Sl. 2. Pozlaćena patena iz crkve sv. Đurđa u Popovićima - Konavle (foto: Lj. Gamulin)
Fig. 2 Gilded paten from the Church of St. George in Popovići – municipality Konavle

Patena je ove godine navršila pet stoljeća postojanja, te predstavlja rijedak i vrijedan primjerak liturgijskog posuđa, tim više što je do sada najranije datirana patena na području Konavala pa je stoga zaslužila biti predstavljena javnosti u sklopu ove važne obljetnice.¹⁰

Sl. 3. Obod patene s ucrtanim krugom s Kristovim monogram (IHS) i godinom nastanka: 1523. (foto: Lj. Gamulin)
Fig. 3. Rim of the paten with engraved circle and Christogram (IHS) and year of creation 1523. (photo: Lj. Gamulin).

monogram, but this remains not entirely clear. Additionally, there is a poorly legible and shallowly engraved inscription on the rim of the paten, opposite the monogram, with only a few initial letters being recognizable.

This year marks the 500th anniversary of the paten's existence, making it a rare and valuable specimen of liturgical ware. Moreover, it is the earliest dated paten found in the Konavle region so far, thus deserving to be presented to the public on this important anniversary.¹⁰

¹⁰ U Samostanu Snježne Gospe u Cavtatu čuvaju se dvije patene. Prva je iz 1618. godine te je od pozlaćenog srebra i promjera 20 cm (natpis: *S. M. C. 1618*), dok je druga s kraja 16. ili početka 17. stoljeća: Velnić 1984, str. 65-66.

¹⁰ The Monastery of Our Lady of the Snow in Cavtat houses two patens. The first one is from the year 1618, made of gilded silver and with a diameter of 20 cm (inscription: *S. M. C. 1618*), while the second one is from the late 16th or early 17th century: Velnić 1984, pp. 65-66.

Popis izvora i literature

Diversa Notariae, ser. 26 (DAD). Kratica *Div. Not Libro Rosso* - "Matica" sed non recte dictus (partem ultimam scripsit Nicolaus filius Antonii Cancellarii, ser. 12 (Cathastichum), sv. 4a (DAD). Kratica: *Libro Rosso*.

Zibaldone - Isprava se čuvala u Arhivu lokrumskog samostana, odakle ju je s originalne pergamene u 18. stoljeću prepisao Ivan Mattei - Matijašević u svoj poznati zbornik *Zibaldone* koji se danas nalazi u Knjižnici Male braće u Dubrovniku.

Foretić 1984

V. Foretić, *Župa Pridvorje (1584-1984)*, Trebinje 1984.

Grujić 1926

R. Grujić, *Konavli pod raznim gospodarima od XII do XV veka*, Zemun 1926.

Kapetanić 2011

N. Kapetanić, *Konavle u XV. stoljeću*, Gruda 2011.

Kapetanić, Vekarić 1995

N. Kapetanić, N. Vekarić, Granice konavoskih crkvenih župa, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 33, Dubrovnik 1995, 21-34.

Kapetanić 2023

N. Kapetanić, M. Žagar, *Ćirilica u Konavlima*, Gruda 2023.

Velnić 1984

J. V. Velnić, *Povijesni prikaz života i djelatnosti samostana*, u/in: *Samostan Snježne Gospe u Cavtatu 1484 / 1984*. (ur. J. V. Velnić, A. Badurina), Rijeka 1984, 5-59.

Vukmanović 1980

J. Vukmanović, *Konavli*, Beograd 1980.

